

לכבוד,

כבוד שר המשפטים

הנדון: כשלים שנפלו בבחינת ההסמכה מועד חורף 2024

שמי עו"ד אורטל רייסמן, מרצה למשפטים ומנכ"לית בית הספר להכנה לבחינות לשכת עורכי הדין. במסגרת תפקידי, אני מלווה מזה שנים רבות נבחנים המבקשים לקבל הסמכה לעיסוק בעריכת דין בישראל, ומכירה מקרוב את האתגרים המשמעותיים שהם חווים בתהליך זה.

אני פונה אליך בהמשך לפנייתי מתאריך 08/10/2024, במסגרתה ביקשתי להחיל הקלות בבחינת ההסמכה עבור אנשי מילואים ותושבי הצפון, לאור המצב הביטחוני והשלכותיו על הלמידה והשגרה. שמחתי לראות שכבוד השר אישר הקלות אלו בבחינת דצמבר 2024, ולשכת עורכי הדין פרסמה ב-10/11/2024 את מתכונת הבחינה המקוצרת המיועדת לזכאים.

עם זאת, בעקבות הבחינה שהתקיימה ב-15/12/2024, עלו בעיות משמעותיות וכשלים, לצד אי-יישום בפועל של ההקלות שהובטחו לאוכלוסיות המיוחדות. כשלים אלו פגעו קשות בנבחנים רבים, ובפרט באלו שהתמודדו מראש עם תנאים מאתגרים.

דרגת קושי המבחן

בדיקה מול מבחני עבר העלתה הבדלים משמעותיים בין הבחינה המקוצרת למתכונת הרגילה, בעיקר בנושאי הליבה ובכמות שאלות הפסיקה. הבחינה בדצמבר האחרון כללה שאלות אזוריות, לצד ליקויים משפטיים וניסוחים שאינם ברורים, אשר הקשו משמעותית על הנבחנים יותר ממבחני עבר.

חוסר איזון ומידתיות בבחינת דצמבר

הנבחנים מתכוננים על בסיס בחינות עבר שמפרסמת לשכת עורכי הדין, אך תמהיל השאלות בבחינת דצמבר האחרון, לא שיקף את המבנה המקובל. הבחינה כללה מספר רב של שאלות בנושאים שוליים שאינם מייצגים את ליבת החומר המשפטי. לדוגמה, רק שאלה אחת נשאלה בדיני ראיות, בעוד שבנושאים כמו הוצאה לפועל וחדלות פירעון נשאלו 8 שאלות – כמות יוצאת דופן שלא נראתה בעבר. בנוסף, נושאי ליבה כמו סדר דין אזרחי וסדר דין פלילי קיבלו משקל דומה לנושאים פחות מרכזיים, מה שיצר חוסר איזון וחוסר מידתיות במבחן.

בקשה להבטחת שקיפות והגינות בבחינות

אבקש להסב את תשומת הלב לכך שבכל מבחן מקצועי, ממשלתי או אקדמי, יש להבטיח הנחיות ברורות וממוקדות לנבחנים לגבי חומרי הלימוד ותמהיל השאלות, תוך שקיפות בנוגע לנושאים המרכזיים שיידונו בבחינה. חוסר ההגינות ניכר כאשר נבחנים, המשקיעים חודשים רבים בלמידה, אינם מצליחים לעבור לא בשל חוסר ידע, אלא בשל התמקדות בשאלות צדדיות ונישתיות שאינן משקפות את ליבת החומר ואת הידע המשפטי הנדרש. נדרשת בחינה המייצגת באופן נאמן את עולם המשפט, תוך התמקדות בנושאים המרכזיים.

בקשה להחזרת האחידות והשקיפות במבנה בחינת הלשכה

בעבר, במתכונת הישנה של בחינת לשכת עורכי הדין, הבחינה כללה 100 שאלות שחולקו ל-5 פרקים, כאשר בכל פרק הייתה חלוקה ידועה מראש של נושאי הלימוד. מתכונת זו אפשרה לנבחנים לדעת אילו נושאים ייכללו בבחינה ובאיזה פרק, למשל בפרק הרביעי נכללו סדר דין פלילי ותאגידים, תוך שמירה על חלוקה שוויונית ומידתית בין הנושאים.

לעומת זאת, במתכונת הנוכחית לשכת עורכי הדין מפרסמת רשימת חקיקה של כ-200 חוקים ללא כל הנחיה או חלוקה ברורה. אין אחידות בכמות השאלות בכל נושא, והתמהיל משתנה בכל מבחן. נושאים צדדיים ופינתיים מקבלים משקל מופרז, על חשבון נושאים קריטיים ומשמעותיים שכל עורך דין נדרש להכיר. מצב זה פוגע בשקיפות ובמידת ההגינות כלפי הנבחנים.

בקשה לשקיפות והנחיות ברורות בנוגע לפסיקה בבחינות

אבקש להסב את תשומת לבך לכך שבניגוד לרשימת החקיקה שמפרסמת לשכת עורכי הדין לפני הבחינה, המעניקה לנבחנים אומדן ברור על כמות החומר הנדרש, תחום הפסיקה אינו מגובה ברשימה מסודרת או הנחיות ברורות. היעדר זה יוצר חוסר ודאות משמעותי לנבחנים, שאינם יודעים על אילו פסיקות להתמקד.

בפועל, הבחינה מתבססת לעיתים על פסיקות שוליות שאינן מהוות הלכות מוכרות או משמעותיות, ואף על פסיקת יחיד בלבד ללא חקיקה תומכת. כמות שאלות הפסיקה במבחן האחרון הייתה גבוהה משמעותית ממועדים קודמים, מה שהוסיף לקושי, שכן לנבחנים אין דרך הוגנת ללמוד פסיקות אלה מראש.

נהוג בכל מבחן מקצועי לפרסם סילבוס מסודר וממוקד זמן רב מראש, המפרט בבירור את תכני הבחינה, על מנת לאפשר לנבחנים להתכונן כראוי. אי פרסום הנחיות ברורות בנוגע לשאלות הפסיקה פוגע במידת ההגינות וביכולת ההכנה של הנבחנים למבחן חשוב זה.

השוואת נתונים מרכזיים

עלייה משמעותית בכמות ואחוז שאלות הפסיקה: במבחן הרגיל, כ-20 שאלות פסיקה (25%) במועד ספטמבר לעומת 34 שאלות (42.5%) במועד דצמבר 2024. ניתן לראות מגמה של עלייה משמעותית בכמות ואחוז שאלות הפסיקה. נתון זה יוצר קושי משמעותי לנבחנים ומדגיש את הצורך בשקיפות ובמתן הנחיות ברורות בנוגע לחומר הלימוד ולתמהיל השאלות. יש לבחון את שאלות הפסיקה שנשאלו ולפסול שאלות שהסתמכו על פסיקה בלבד ללא חקיקה ולפסול שאלות פסיקה שאינם הלכות מרכזיות וברורות.

בחינה מקוצרת לאוכלוסיות מיוחדות

במטרה להקל על אוכלוסיות מיוחדות, כגון אנשי מילואים ותושבי הצפון, הוחלט לקיים בחינה מקוצרת עם פחות שאלות וניקוד כפול לכל שאלה. למרות הכוונה להקל, הבחינה הפכה בפועל לקשה יותר בשל טווח ניקוד מצומצם ורמת קושי גבוהה מהצפוי. הבחינה המקוצרת התגלתה כקשה יותר בהשוואה לבחינה הרגילה ולבחינות מקוצרות קודמות. הדבר בא לידי ביטוי בהרכב השאלות ובדרגת הקושי שלהן, בניגוד לכוונה המקורית לספק הקלה לנבחנים הזכאים.

הבחינה המקוצרת גרמה לתחושת אי-שוויון בין נבחנים:

בשל פרק הזמן הקצר להיערכות לבחינה המקוצרת וזאת בשל פרסום ההקלות כחודש לפני הבחינה. זמן מאוד קצר להערכות למבחן. כתוצאה מכך, נוצר פער בין קבוצות הנבחנים שהתמודדו עם מתכונות שונות.

צורך בשקיפות ופרסום נתונים:

הציונים ואחוזי המעבר של הבחינה המקוצרת טרם פורסמו. פרסום נתונים אלו והשוואתם לתוצאות הבחינה הרגילה חשובים כדי לבחון אם הבחינה המקוצרת השיגה את מטרת ההקלה לאוכלוסיות המיוחדות. יש לפרסם באופן מלא את תוצאות הבחינה המקוצרת, תוך השוואה לציונים ואחוזי המעבר של הבחינה הרגילה. ניתוח הנתונים יאפשר לבחון את מידת ההצלחה של הבחינה המקוצרת ולגבש תובנות לשיפור עתידי של מתכונת הבחינות עבור אוכלוסיות מיוחדות.

בקשה להחלת זכאות לבחינה בעל-פה עבור תושבי הצפון במועד דצמבר 2024

במהלך חודש דצמבר פורסם תיקון לתקנות לשכת עורכי הדין (סדרי בחינות בדיני מדינת ישראל, באתיקה מקצועית, החלה על עורכי דין זרים, ובבחינת ההסמכה לעריכת דין), תשכ"ג-1962. במסגרת התיקון, התקבלה החלטה מבורכת של כבוד השר לאפשר לאנשי מילואים שקיבלו ציון בטווח 55-59 בבחינה האחרונה לגשת לבחינה בעל-פה.

אבקש להחיל את הזכאות לבחינה בעל-פה גם על תושבי הצפון שניגשו למועד דצמבר 2024 וזכו להיבחן במתכונת מקוצרת. תושבי הצפון נאלצו ללמוד במהלך תקופת מלחמה, תוך התמודדות עם קשיים משמעותיים, לרבות מתקפות טילים בלתי פוסקות, שפגעו בשגרת חייהם וביכולתם ללמוד באופן תקין.

לפיכך, מן הראוי להעניק באופן חד-פעמי את האפשרות לבחינה בעל-פה לאוכלוסייה זו, כהכרה בקשיים הייחודיים שחוו וכצעד הולם של שוויון והתחשבות עקב בחינה מקוצרת קשה במיוחד.

בקשה לקיום מועד בחינה מיוחד נוסף בשנת 2025

בשנה האחרונה, בעקבות המלחמה, התקיימו מספר מועדים מיוחדים של בחינות לשכת עורכי הדין לאורך כל השנה. מדובר בשנה קשה למדינת ישראל ולתושביה, שהתמודדו עם אסונות יומיומיים ואתגרי הישרדות. נכון להיום, הבחינה הבאה מתוכננת לחודש יוני 2025, פרק זמן ממושך של חצי שנה. עבור מרבית הנבחנים, מדובר בתקופה ארוכה שבה אינם יכולים לעבוד או לעסוק במקצוע, מצב שעלול להוביל לקריסה כלכלית עבור רבים, במיוחד עבור תושבי הצפון, אשר כבר חווים פגיעה קשה בפרנסתם בעקבות המלחמה.

המתנה של חצי שנה למועד הבחינה הבא, בייחוד בתקופה הנוכחית, אינה הוגנת כלפי הנבחנים. לפיכך, אבקש לשקול את קיומו של מועד מיוחד נוסף בשנת 2025, שיאפשר לנבחנים שכבר למדו ולא עברו, לעיתים בשל כשלים או רמת בחינה שאינה מידתית, לגשת פעם נוספת ולממש את זכאותם. החלטה זו תסייע רבות לנבחנים להתמודד עם המציאות המורכבת ותמנע את המשך הפגיעה הכלכלית והאישית בהם.

לאור הנסיבות המתוארות, אנו מבקשים את הפעולות הבאות:

1. **זכאות לבחינה בעל-פה לתושבי הצפון:**
לאפשר לתושבי הצפון, הזכאים לבחינה המקוצרת ושקיבלו ציון בטווח 55-59, לגשת לבחינה בעל-פה, בדומה לאוכלוסיית אנשי המילואים, למניעת אפליה ולשמירה על שוויון.
2. **בדיקה והשוואה של תוצאות הבחינות:**
לערוך בדיקה השוואתית של הציונים הסופיים בין הבחינה המקוצרת לבחינה הרגילה, על מנת להבטיח שההתאמות השיגו את מטרתן להקל על הנבחנים. כמו כן, יש לשקול התאמות במבנה הבחינה המקוצרת כך שתשמש הקלה אמיתית עבור הזכאים.
3. **פרסום נתונים ואחוזי מעבר:**
לפרסם נתונים מפורטים על הציונים ואחוזי המעבר בבחינה המקוצרת לעומת הבחינה הרגילה, לשם שקיפות ולמידת יעילות ההקלות.
4. **פסילת שאלות שאינן עומדות בתקן:**
לפסול שאלות פסיקה בעייתיות שאינן הלכות מרכזיות.

5. פרסום סילבוס פסיקה ברור ומוגדר:

החל מהבחינה הבאה, להוסיף סילבוס פסיקה דומה לקובץ החקיקה שיקבע מסגרת ברורה לבחינה ויפורסם לנבחנים מראש, על מנת להבטיח היערכות יעילה וממוקדת.

6. חלוקה ברורה של תחומי הלימוד:

לקבוע ולפרסם חלוקה הגיונית וברורה של תחומי הלימוד הנשאלים בבחינה, כך שהנבחנים יוכלו להתכונן בהתאם.

7. קיום מועד מיוחד נוסף:

לקבוע מועד מיוחד לבחינת הלשכה לפני יוני 2025, שיאפשר לנבחנים ממועד דצמבר 2024 שנכשלו לגשת למבחן נוסף בפרק זמן סביר, תוך התחשבות בקשיים המיוחדים שהם חווים בתקופה זו. יישום ההמלצות יבטיח התנהלות הוגנת ומאוזנת כלפי כלל הנבחנים.

נבקש את התייחסותכם המהירה לפנייה זו, בהתחשב בדחיפות הנושא ובהשפעתו על כלל הנבחנים. אשמח להציג נתונים נוספים ככל שאדרש.

בכבוד רב,

עו"ד אורטל רייסמן

מנכ"לית בית הספר

Ortal@raisman.ac

050-7875558

העתק: שמחה רוטמן- יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט.